

สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย

The Creative Perpetuation in Thai Poetry

นิตยา แก้วคัลณา

นิตยา แก้วคัลณา.

การสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย = The Creative Perpetuation in Thai Poetry.

1. กวีนิพนธ์ไทย -- ประวัติและวิจารณ์. 2. การสร้างสรรค์ (วรรณกรรม, ศิลปกรรม, ฯลฯ)

PL4202

ISBN 978-616-314-404-1

ISBN (E-Book) 978-616-314-415-7

ลิขสิทธิ์ของรองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา แก้วคัลณา
สงวนลิขสิทธิ์

ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๑ เดือนสิงหาคม ๒๕๖๑

จำนวน ๕๐๐ เล่ม

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์ (E-BOOK) กันยายน ๒๕๖๑

จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ท่าพระจันทร์: อาคารธรรมศาสตร์ ๖๐ ปี ชั้น U1 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ถนนพระจันทร์ กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐ โทร. ๐-๒๒๒๓-๙๒๓๒

ศูนย์รังสิต: อาคารโถมบริหาร ชั้น ๓ ห้อง ๓๑๗ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๒๑

โทร. ๐-๒๕๖๔-๒๘๕๙-๖๐ โทรสาร ๐-๒๕๖๔-๒๘๖๐

<http://www.thammasatpress.tu.ac.th>, e-mail: unipress@tu.ac.th

จัดจำหน่ายโดยบริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด (มหาชน)

เลขที่ ๑๘๕๘/๘๓-๙๐ ถนนบางนา-ตราด แขวงบางนา

เขตบางนา กรุงเทพฯ ๑๐๒๖๐

โทร. ๐-๒๓๓๙-๘๐๐๐ โทรสาร ๐-๒๓๕๑-๕๙๙๙

<http://www.se-ed.com>

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แบบปกโดยนายสงวน ศรีบุรินทร์

ราคาเล่มละ ๒๔๙.- บาท

สารบัญ

คำนำ	(๗)
บทที่ ๑ ความหมายของการสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย	๑
ความหมายของ “การสืบสรรค์”	๑
ขนบ นวลักษณะ และการสืบสรรค์	๒
ขนบวรรณศิลป์กับการสืบสรรค์	๗
คำถามท้ายบท	๗๘
บทที่ ๒ แนวคิดเรื่องการสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย	๗๙
บทบาทและความสำคัญของการสืบสรรค์	๗๙
ความรู้ของผู้อ่าน	๙๙
การสืบสรรค์กับการประเมินค่างานศิลปะ	๑๐๗
การสืบสรรค์กับบริบทกระแสความเปลี่ยนแปลง	๑๑๕
คำถามท้ายบท	๑๒๒
บทที่ ๓ พันธกิจของกวีและกวีนิพนธ์กับแนวคิดเรื่องการสืบสรรค์	๑๒๓
การสืบสรรค์วรรณศิลป์: พันธกิจของกวีและกวีนิพนธ์	๑๒๓
ปรากฏการณ์สืบสรรค์วรรณศิลป์: สายธารแห่งโบราณสู่ร่วมสมัย	๑๔๐
กวีนิพนธ์กับการสืบสรรค์: พลวัตของวัฒนธรรมวรรณศิลป์	๑๕๔
กวีกับการสืบสรรค์: การปรับปรนและแปลงประสบการณ์	๑๖๕
คำถามท้ายบท	๑๗๖

บทที่ ๔ การสืบสรรค์เชิงกลศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทย	๑๗๗
การสืบสรรค์กวีนิพนธ์แบบฉบับโบราณ	๑๗๗
การสืบสรรค์กวีนิพนธ์พื้นบ้าน	๑๙๒
การสืบสรรค์กวีนิพนธ์ร่วมสมัย	๒๑๒
คำถามท้ายบท	๒๒๙
บทที่ ๕ บทสรุป	๒๓๑
บรรณานุกรม	๒๓๔
ดัชนี	๒๔๔

ตัวอย่าง

คำนำ

ตำราเล่มนี้เขียนขึ้นเพื่อแสดงความสำคัญของแนวคิดเรื่องการสืบสรรค์กับการศึกษากวีนิพนธ์ไทย อันเป็นอีกแนวทางหนึ่งในการศึกษาวิจัยกวีนิพนธ์ของไทยทั้งในแง่ของรูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีทางวรรณศิลป์ การทำความเข้าใจแนวคิดนี้จะยังประโยชน์ต่อการศึกษาและการเขียนประวัติกวีนิพนธ์ไทยที่เชื่อมโยงเป็นสายธารต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจวบจนกระทั่งปัจจุบัน และแนวคิดนี้จะยังสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้สร้างงาน ซึ่งสามารถปรับปรนและปรับใช้ในมิติที่ลึกซึ้งและซับซ้อนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลาย

เนื้อหาของตำราเล่มนี้ประกอบด้วย

บทที่ ๑ ความหมายของการสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย อันเป็นการทำความเข้าใจและรู้จัก คำว่า ขนบ นวลักษณ์ และการสืบสรรค์ ขนบวรรณศิลป์กับการสืบสรรค์ และกลวิธีการสืบสรรค์ที่เป็นมิติของการสร้างงานที่ก่อให้เกิดความงอกงามทางปัญญาและความคิด รวมทั้งเป็นพลังที่ส่งเสริมความเข้าใจรากเหง้าให้กับทั้งผู้สร้างและผู้เสพ การทำความเข้าใจเนื้อหาในบทนี้นอกจากจะทำให้เห็นความสำคัญของการสืบสรรค์ที่มีพลวัตแล้วยังเป็นบ่อเกิดสำคัญที่ทำให้พลังของวรรณศิลป์มีมิติที่หลากหลายและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องไม่รู้จบ

บทที่ ๒ แนวคิดเรื่องการสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย เป็นการแสดงให้เห็นแนวคิดนี้กับการสร้างงานของผู้สร้าง และการรับ “สาร” ของผู้อ่านที่สอดคล้องสัมพันธ์กับการสร้างงานในบริบทของสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัย รวมถึงมองเห็นสายสัมพันธ์ระหว่างวรรณคดีหรือกวีนิพนธ์ในแต่ละยุคสมัย อันจะยังประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยกระบวนการสร้างและเสพในมิติของ

ความสัมพันธ์ระหว่างกวีนิพนธ์ต่างสมัย แนวคิดเรื่องการสืบสรรค์เป็นการแสดงออกซึ่งสุนทรียะทางวรรณศิลป์และยังมีความสัมพันธ์กับการสร้างสรรค์สุนทรียภาพทางวรรณศิลป์ในลักษณะของการประเมินค่า และมีกระบวนการสร้างและเสพที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของยุคสมัยในมิติหรือการสร้างสรรค์ที่หลากหลาย เพื่อสื่อความคิดและอารมณ์ที่มีต่อบริบททางสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย

บทที่ ๓ พันธกิจของกวีและกวีนิพนธ์กับแนวคิดเรื่องการสืบสรรค์

เป็นการศึกษาแนวคิดเรื่องการสืบสรรค์ที่สัมพันธ์กับหน้าที่ของกวีและพันธกิจของกวีนิพนธ์ในวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ ปรากฏการณ์การสืบสรรค์วรรณศิลป์ที่ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในโลกวรรณศิลป์ การสืบสรรค์กับการแสดงออกซึ่งสุนทรียะทางวรรณศิลป์ในกวีนิพนธ์ และกวีกับการปรับปรุงสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ไทย การศึกษาที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นองค์ความรู้เกี่ยวกับการสืบสรรค์ที่มีมิติของการสืบทอดอย่างมีพลวัตในเชิงสุนทรียศาสตร์ผสมผสานไปกับมิติของสังคมวัฒนธรรมร่วมสมัย แนวคิดเรื่องการสืบสรรค์ยังมีความสัมพันธ์กับหน้าที่ของกวีและพันธกิจของกวีนิพนธ์ และกระบวนการสร้างงานของกวีในแต่ละยุคสมัย ทำให้มองเห็นปรากฏการณ์ของการสืบสรรค์ในวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทย อันก่อให้เกิดเป็นพลวัตของวัฒนธรรมวรรณศิลป์ โดยมีกวีเป็นผู้ปรับปรุงและแปลงประสบการณ์ถักทอด้วยบทในห้วงอกเงยไม่รู้จบ

บทที่ ๔ การสืบสรรค์เชิงกลศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทย เป็นการศึกษาเพื่อแสดงให้เห็นมิติของการสืบสรรค์เชิงกลศิลป์อย่างมีชั้นเชิงทางศิลปะ โดยเฉพาะในประเด็นของการสืบสรรค์กวีนิพนธ์แบบฉบับ กวีนิพนธ์พื้นบ้าน และกวีนิพนธ์ร่วมสมัย การสืบสรรค์เชิงกลศิลป์ในกวีนิพนธ์ของไทยปรากฏในกระบวนการสร้างงานเพื่อสื่อ “สาร” ไปยังผู้เสพในบริบทของสังคมร่วมสมัย โดยการสืบสรรค์มีความสัมพันธ์โยงใยกับตัวบทต้นทางที่เป็นกวีนิพนธ์แบบฉบับโบราณ กวีนิพนธ์

พื้นที่บ้านที่เข้ามาใช้ชีวิตในชนบทสร้างงานแบบลายลักษณ์ ซึ่งสามารถชุบชีวิตให้กวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่มีลีลาและการสื่อแนวคิดที่น่าสนใจ และการสืบสรรค์กวีนิพนธ์ร่วมสมัยที่ทำให้มองเห็นว่ากวีไทยสมัยใหม่ไม่ได้ดำเนินรอยตามกวีแต่อดีตเท่านั้น หากยังมีการปะทะสังสรรค์กันของตัวบทและกวีร่วมสมัยอีกด้วย

แนวคิดเรื่องการสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทยมีบทบาทต่อการศึกษาและทำความเข้าใจการสร้างงานของกวีในแต่ละยุคสมัยในวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทย และแนวคิดนี้ยังเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์โยงใยระหว่างวรรณคดีโบราณกับกวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย ซึ่งไม่สามารถแยกขาดออกจากกันได้ และในขณะเดียวกันยังให้เห็นความสัมพันธ์ของการสร้างงานของกวีในบริบทของวัฒนธรรมวรรณศิลป์ร่วมสมัยด้วย

รองศาสตราจารย์ ดร.นิตยา แก้วคัลณา

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาวัฒนธรรมตะวันออก
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทที่ ๑ ความหมายของการสืบสรรค์ ในกวีนิพนธ์ไทย

ความหมายของ “การสืบสรรค์”

คำว่า “การสืบสรรค์” ในที่นี้ใช้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Creative Perpetuation หมายถึง การทำให้เห็นพลวัตของการสืบทอด ซึ่งไม่ใช่เพียงการสืบทอดเท่านั้น แต่ได้นำมาสร้างใหม่ด้วย คำว่า “สืบ” ตัดมาจาก “สืบทอด” หมายถึง การรับมรดกมาจากอดีต หรือการรับช่วงต่อ ๆ กันมา ส่วนคำว่า “สรรค์” ตัดคำมาจาก “สรรค์สร้าง” หมายถึง การสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดดังกล่าว (นิตยา แก้วคัลณา, ๒๕๕๑, น. ๑๘)

การสร้างสรรค์ผลงานของกวีไทยแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบันแนวคิดเรื่องการสืบสรรค์ปรากฏทั้งในการสร้างตำราประพันธ์ศาสตร์และการสร้างสรรค์งานวรรณศิลป์ นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางสำคัญในการการศึกษาวิจัยกวีนิพนธ์ทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีทางวรรณศิลป์ การทำความเข้าใจแนวคิดนี้จะยังประโยชน์ต่อการศึกษาและการเขียนประวัติกวีนิพนธ์ไทยที่เชื่อมโยงเป็นสายธารต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบันอีกทางหนึ่งด้วย

ขนบ นวลักษณ์ และการสืบสรรค์

คำว่า “ขนบ” หรือขนบทางวรรณคดี หมายถึง “แบบแผนที่ยึดถือปฏิบัติตามกันมา เป็นคำที่เราใช้ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า literary convention อาจารย์ทางวรรณคดีบางท่านอาจจะใช้คำว่า “ธรรมเนียมนิยม” หรือ “ขนบนิยม” ในการแต่งวรรณคดี ปัจจุบันราชบัณฑิตยสถานบัญญัติศัพท์ให้ใช้ว่า “ลัทธินิยม” (رينฤทัย สัจจพันธุ์, ๒๕๔๔, น. ๑๔๙)

นอกจากนี้แล้วยังมีคำเรียก “ขนบ” ว่า “ประเพณีวรรณกรรม” (ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ๒๕๒๐, น. ๖๔) หรือใช้คำว่า “ขนบประเพณี” ดังความที่ว่า

ขนบก็หมายถึงประเพณี พระยาอนุมานฯ ใช้ว่า ขนบประเพณี ให้หมายถึง การกระทำที่ชินกันมาในชีวิตสังคม คำว่าประเพณีนั้นเป็นคำที่ใช้อยู่โดยทั่วไป เพราะฉะนั้นในวรรณคดีจะขอใช้ว่า ขนบ ขนบก็หมายถึง สิ่งที่ทำกันจนเคย แต่มันเปลี่ยนได้ (ม.ล. บุญเหลือ เทพยสุวรรณ, ๒๕๓๙, น. ๑๔๘)

“ขนบ” เป็นคำที่ใช้กันจนคุ้นชินและมีความหมายว่าเป็นธรรมเนียมนิยมในการแต่ง แต่ธรรมเนียมหรือขนบก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ ในวงการศิลปะทุกแขนง สำหรับการสร้างงานตามขนบแต่โบราณนั้นเกิดจากแนวคิดที่ว่า

วรรณคดีไทยรุ่นเก่านิยมรักษา **ขนบ** ไม่ถือว่าการลอกแบบจากกวีเก่าก่อนนั้นเป็นการละเมิดสิทธิหรือแสดงถึงความอหังการของกวีที่เป็นคนรุ่นหลังลงมา เช่น *นิราศนรินทร์* อาจจะกล่าวได้ว่าเลียน

อย่างไรก็ตาม การเล่นล้อกับรูปแบบคำประพันธ์นี้ปรากฏมาแต่อดีต เช่น ในผลงานก่อนหน้าของชิต บุรทัต ซึ่งสรรค์สร้างการเล่นรูปแบบให้บท กวีนิพนธ์เป็นได้ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรองชนิดกาพย์ เช่น กาพย์สุรางคนางค์ กาพย์ยั้งหรือฉันท์ วิธีการนำกลุ่มคำเดียวกันมาจัดวรรคตอนต่างกันเพื่อให้ได้ รูปแบบที่แตกต่างกันจัดเป็นการทดลองอันนำไปสู่รูปลักษณะใหม่ได้อย่าง หลากหลาย หรืองานเก่าก่อนแต่อดีตในผลงานของรัชกาลที่ ๓ ทรงเลือกใช้ กลอนดอกสร้อยมาจัดรูปแบบเป็นโคลงสี่สุภาพ (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, ๒๕๔๖, น. ๑๒๑๒-๑๒๒๐)

นอกจากการสร้างสรรครูปแบบฉันทลักษณ์ขึ้นใหม่แล้ว กวีสมัยใหม่ ยังนำฉันทลักษณ์โบราณมาใช้เพื่อสื่อความคิดในบริบทสังคมและวัฒนธรรม ร่วมสมัย ดังการนำโคลงกระทู้อโบราณที่ตั้งคำกระทู้ ทะลุ่มปุ่มปู พุสมุดุ อูसानารี โกวาปาเปิด และจกจี้ไร่ ปรากฏเป็นที่รู้จักในวรรณคดีไทยแต่อดีตที่มีชื่อเสียง เป็นโคลงกระทู้อโบราณเชื่อกันว่าศรีปราชญ์เป็นผู้แต่ง (กำสรวลศรีปราชญ์-นิราศ นรินทร์, ๒๕๐๒, น. ๓๙-๔๐) กระทู้ดังกล่าวเป็นกระทู้เดี่ยวที่ไม่มีความหมายมา แต่งใหม่เพื่อสื่อความคิดวิพากษ์สังคมและพฤติกรรมของคนในสังคม ดังตัวอย่าง ในบท “มโนคติ” ของอังคาร กัลยาณพงศ์ มีความว่า

ทะ เลหวนป่าช้า	กระสัน
ลุ่ม ลิวหนอนปอนจันทรี	แห้วงเว้า
ปุ่ม หินพรั้ารำพัน	เพลงป่า
ปู หมูหอยสร้อยเต้า	ไต่เต้าขึ้นสวรรค์
ทุ รยุดหัวพื้น	ภพโไหว
ลู หร่ายฝนเป็นไฟ	หลังโหม้
มุ นีหนึ่งมีใจ	ใหญ่ยิ่ง
ดู ลั้งดับช่วยให้	แหล่งหล้าเกษมศานต์

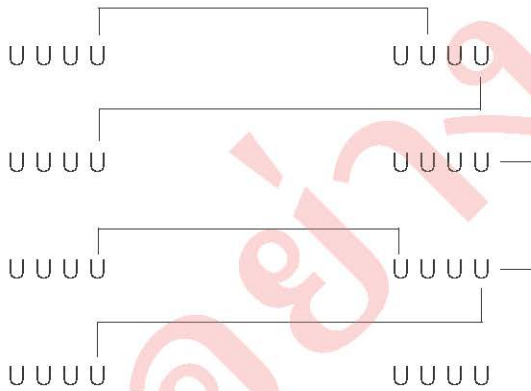
อุ ขาโยคแจ่มแพรว	พระศุกร์
สา หรัยบานหอมปลุก	ทุ่งข้าว
นา ขวัญหวานผันสนุก	เก็บเกี่ยว
รี รัชทายเทพเจ้า	เช่าฟ้ามาดิน
โก ทัดตัยยังลวงชั้น	อกนิษฐ์
วา หมิ่นปลิดชีวิต	เทพเจ้า
ปา ณาฯ ว่าบาปคิด	กลัวยิ่ง
เปิด เรื่องเวรกรรมเศร้า	ตราบสิ้นดินสรวง
จก นรคขมขึ้นทึ่ง	นอกจักร วาลแล
จี ้เขียนนมบาลหนัก	นึ่งม้วย
รี พลหมู่ภูตยักษ์	เปรตเถื่อน
ไร ริงหนีข้ามห้วย	สังฟ้าส่ายของ

กวีสมัยใหม่ยังนำกระทู้ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกันธรรมดา กำหนดคำ เกิด แก่ เจ็บ ตาย มาตั้งเป็นกระทู้ หากไม่ได้แต่งเป็นโคลงตามกระทู้ แต่ใช้กลอนแปดอันเป็นวิธีการพลิกแพลงหรือปรับเปลี่ยนจากโคลงกระทู้โบราณมาเป็นกลอนกระทู้ ดังในบท “ว่าง” ใน ใบไม้ที่หายไป ของจิระนันท์ พิตรปรีชา มีความว่า

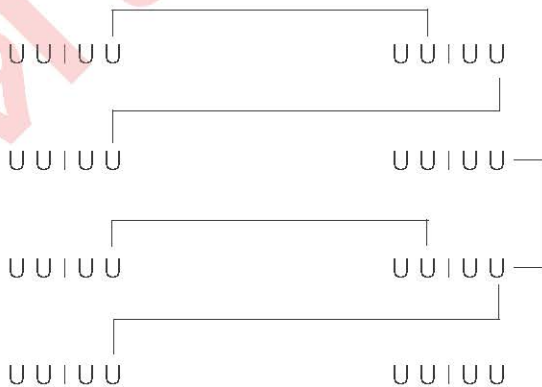
เกิด มาเพียงผ่านการชดใช้
 มีสร้างใหม่ในรายเดิมเพื่อเพิ่มหนี้
 จังหวะเก่ากรอบริบูรณ์กร้านโลกีย์
 เชื้อสิ่งทีล้งคมอบรมมา

กวีนำแบบแผนของวิซชุมมาลาฉันท์ ๘ มาปรับเปลี่ยน ด้วยการเติมลหุ
 แทรกกลางทูกวรรค จากเดิมมีวรรคละ ๔ คำ จึงกลายเป็นวรรคละ ๕ คำ และ
 เรียกฉันท์ชนิดที่ปรับเปลี่ยนนี้ใหม่ว่า คมแฝกฉันท์ ๔๐ ตามจำนวนคำทั้งหมด ดังนี้

วิซชุมมาลาฉันท์ ๘

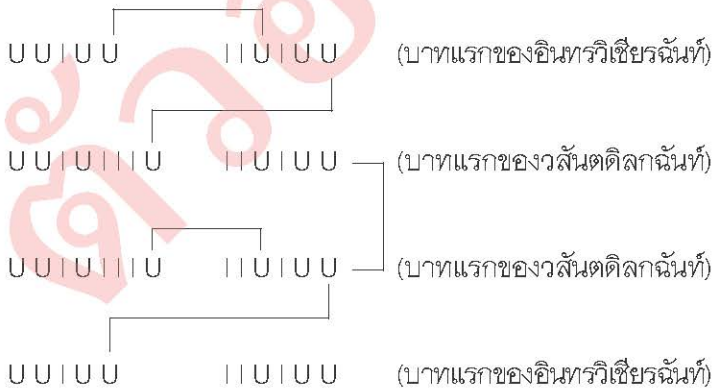
คมแฝกฉันท์ ๔๐

ตัวอย่างคมแฝกฉันท์ ๔๐ ของคมทวน คันธนู

จ้ารสกษีรา	มารดาเพราะต่ำตม
จ้ารสมิเคยลิม	แต่เยาว์กระทั้งใหญ่
แฝกอดถนอมกก	อ้อมอกก็อุ่นไ
ตาเฟ่งระวังภัย	ปากพร้านิทานเผย

คมทวน คันธนูนำฉันท์ ๒ ชนิดมาผสมผสานเป็นฉันท์เดี่ยวแบบใหม่ โดยการปรับแปลงฉันท์หรือนำฉันท์เดิม ๒ ชนิดมาผสม ดังเช่น อินทรวสันตฉันท์ ๒๕ จากผลงานของคมทวน ซึ่งมาจากการนำอินทรวชิเยรฉันท์มาผสานกับวสันตติลกฉันท์ กล่าวคือ บทหนึ่งมี ๔ บาท บาทละ ๒ วรรค บาทที่ ๑ และบาทที่ ๔ เป็น อินทรวชิเยรฉันท์ บาทที่ ๒ และ ๓ เป็นวสันตติลกฉันท์ ดังแผนผัง

กวีมีพันธกิจบรรจงรังสรรค์กาพย์กลอนโดยใช้ “ใจ” เป็นที่ตั้ง ด้วยความพากเพียรมอบแต่ผู้อื่น กวีนิพนธ์จึงเป็นผลงานกรอกร้อยด้วยใจและประสบการณ์ชีวิตเป็นเครื่องปลอบประโลมผู้คนร่วมยุคสมัย และการสร้างสรรค์กวีนิพนธ์ยังเป็นเครื่องแสดงศักดิ์ศรีและเป็นมรดกแก่ชีวิตของผู้สร้างหรือกวี

ในการสื่อพันธกิจของกวีและกวีนิพนธ์ของกวีร่วมสมัย เรวัตร์พันธุ์พิพัฒน์แสดงให้เห็นจากผลงานเรื่อง นกชีวิต จากการสนทนาของคนสวนหรือตัวตนของกวีกับเด็กหนุ่มคนหนึ่ง มีความว่า

เด็กหนุ่มพูดถึงความมั่นคงของชีวิตและการงาน
ในขณะที่หัวใจโหยหาวิถีทางของกวีนิพนธ์
ลับสนอยู่บนทางแพร่งแห่งการเลือก
ระหว่างผิวเปลือกกับแก่นแกน
คนสวนเหมือนพูดกับตนเอง
“หากบทกวีแตกผลิอยู่ข้างในตัวเรา
แล้วมีเหตุผลสามานย์อันใดกันเล่า
ที่เราจะไม่ถนอมรักและหล่อเลี้ยงมันไว้
เพื่อที่วันหนึ่ง
มันจะเติบโตงาม หยั่งราก หยัดต้น แตกกิ่งก้าน
แล้วให้ดอกผลหวานหอมแก่ชีวิต-ชีวิตอันประาะบาง”

คำตอบของคนสวนซึ่งเป็นนัยสื่อความคิดของกวีที่ยอมรับในพันธกิจของกวีที่สรรค์สร้างผลงานเพื่อมอบสิ่งอันงดงามให้แก่โลก ซึ่งกวีนิพนธ์นั้นคงพันธกิจที่มีคุณค่า มีความดีมีความงามให้แก่ชีวิตของกวีและผู้อื่น

ในท่ามกลางวิถีชีวิตที่สับสนและปัญหาของสังคมมีความซับซ้อนถึงกระนั้นกวีร่วมยุคสมัยยังคงเชื่อมั่นในคุณค่าของกวีนิพนธ์ ดังความในบท “ปถิธานกวี” ใน บทหมอนรองรงารถไฟฟ้า ของเชษฐภัทร วิสัยจร กล่าวว่

เมื่อฟากฟ้าสีครามสิ้นความหมาย	ดวงสิ้นทราวยลหากสีที่พระสร้าง
สิ้นผีเสื้อสดใสได้หมอกบาง	สิ้นระฆังน้ำค้างกลางสายลม
เสียง “ลัทธิคน” ก็เช่นฆ่าบ้าอำนาจ	ธรรมชาติดีลักลั่นอย่างขึ้นขม
แบกรับความทรมานโตกโลกโสมม	เสียงซากเปรตตรอมตรมระงมไพร
ละเลงเพลงเงินตราพาน้องพี่	สิ้นศักดิ์ศรีสรวงเช่นความเป็นใหญ่
เปลือกวัดตุเป็นกรอครอบจิตใจ	นิยมใช้บอกค่าราคาคน
คงมีต่างจากลัทธิวัตริจฉาน	ร่วมวิญสงสารอันลับสน
มีทั้งโตกทั้งสุขทุกข์ปะปน	มีรักโลกหลงตนปนอึดตา
แต่ฉันยังรักโลกนี้ที่พระสร้าง	ยังไม่อยากปล่อยวางทางเบื้องหน้า
ฉันจะขอต่อสู้อัจฉริยะ	ด้วยแสงทองส่องทำศรัทธาทาน
จะอดทนคนเกลียดเหยียดหยามหมิ่น	หมายดับสิ้นคนบาปความหยาบกร้าน
จะยอมเสียสละพระนิรพาน	เพื่อถ่ายถอดจิตวิญญาณผ่านถ้อยคำ
รังสรรค์เสกบทกวีคิดศิลป์	พจนหลังวินร้ายยารมณอันปมร่า
วนเวียนว้ายเกาะแก่งกฎแห่งกรรม	จนสามโลกจดจำค่ากวี

กวีกล่าวแสดงพันธกิจอันยิ่งใหญ่ของตนในสภาพการณ์ของสังคมที่บั่นทอนคุณค่าจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ หากความปรารถนาของกวีต้องการถ่ายทอดจิตวิญญาณของตนผ่านถ้อยคำเพื่อกล่อมเกลาจิตใจมนุษย์ โดยตั้งปถิธานจะรังสรรค์บทกวีและยอมเสียสละไม่ไปสู่นิพพาน แต่จะยังเวียนว้ายในสังสารวัฏเพื่อสรรค์สร้างบทกวีกล่อมเกลาจิตวิญญาณของมนุษย์

การที่กวีตั้งความปรารถนาสร้างสรรค์งานวรรณศิลป์อุดมคติเพื่อใช้กวีนิพนธ์เป็นเครื่องมือบ่มเพาะและให้ความจริงหรือปัญญา อันจะนำไปสู่ความดีที่เป็นกุศลให้โลกสุขสงบ ตัวบทเป็นการสื่อปณิธานที่มีท่วงทำนองของการสืบสืบทอดแห่งการสร้างสรรค์เฉกเช่นปณิธานของอังคาร กัลยาณพงศ์

การแสดงให้เห็นพันธกิจของกวีและกวีนิพนธ์จากสมัยอดีตสู่ปัจจุบัน ทำให้มองเห็นแนวคิดของกระบวนการสืบสืบทอด ซึ่งเกี่ยวกับการสร้างสรรค์ผลงานและแนวคิดของการสรรค์สร้างด้วย กวีแต่อดีตมุ่งสื่อสุนทรียะแก่ผู้เสพ และกิจกรรมการสร้างสรรค์วรรณศิลป์จะสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของการแต่ง โดยเฉพาะในสถาบันนันทนาการ ส่วนกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่กวีตระหนักในบทบาทหน้าที่ที่มีต่อตนเอง สังคม และโลก “ปณิธาน” ของการสร้างสรรค์เพื่อชี้นำและชี้แนะสังคม ตลอดจนกล่อมเกลาจิตวิญญาณมนุษย์

ปรากฏการณ์สืบสืบทอดวรรณศิลป์: สายธารแห่งโบราณสู่ร่วมสมัย

สถานะของวรรณคดีแต่อดีตในวงวรรณศิลป์ของไทยต่างยอมรับในความสำคัญของวรรณคดี มิติหนึ่งที่ทำให้เห็นคือกระบวนการสร้างสรรค์ที่ดำรงสถานะของวรรณคดีมาอย่างยาวนานและต่อเนื่องคือ การดำเนินตามขนบการประพันธ์ ในขณะที่เดียวกันก็มีมิติของการปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม วัฒนธรรม การพิจารณาปรากฏการณ์ของการสืบสืบทอดวรรณศิลป์ จึงเป็นความสำคัญ โดยเริ่มจากการทำความเข้าใจ “ขนบ” ของการประพันธ์ต่างยุคสมัย ตั้งความของเจตนา นาควิชระ (๒๕๕๒, น. ๓๑๖-๓๑๗) มีความดังนี้

บทที่ ๕ การสืบสรรค์เชิงกลศิลป์ ในกวีนิพนธ์ไทย

ในบทที่ ๔ นี้จะได้กล่าวถึงการสืบสรรค์เชิงกลศิลป์ในกวีนิพนธ์ไทย โดยจะเน้นประเด็นการสืบสรรค์กวีนิพนธ์แบบฉบับโบราณ กวีนิพนธ์พื้นบ้าน และกวีนิพนธ์ร่วมสมัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การสืบสรรค์กวีนิพนธ์แบบฉบับโบราณ

กวีไทยรุ่นหลังในยุคปัจจุบันได้นำวรรณคดีแบบฉบับโบราณที่ได้รับการยกย่องเชิงวรรณศิลป์และมีความเก่าแก่มีความสมบูรณ์เชิงคุณค่านำมาสืบสรรค์ ซึ่งเป็นการรับอิทธิพลจากของเก่าหรือวรรณคดีแบบฉบับโบราณมาสร้างสรรค์ในกระบวนการสืบทอดอย่างมีชั้นเชิงทางศิลปะ เพื่อมุ่งสื่อ “สาร” ที่เป็นความคิดซึ่งมีต่อบริบทสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย รวมถึงการแสดงให้เห็นบริบทของการสร้างสรรค์ในวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของไทย

สุจิตต์ วงษ์เทศ นำเอาเหตุการณ์และข้อความจากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนมาพาดพิงเพื่อสื่อสะท้อนเรื่องราวจากเหตุการณ์รัฐบาลสัญญา ธรรมศักดิ์ รัฐบาลเสนีย์ ปราโมช ที่ไม่สามารถแก้ไขความขัดแย้งอันเกิดจากความแตกแยกจากบรรยากาศทางการเมืองภายหลัง ๑๔ ตุลาคม ๒๕๑๖ ทำให้ฝ่ายซ้ายและฝ่ายขวาเริ่มหมดศรัทธาต่อระบอบประชาธิปไตย ทั้งสองฝ่ายเริ่มใช้อาวุธและกำลังเป็นทางออกของตน (ชาลววิทย์ เกษตรศิริ, ๒๕๒๗, น. ๒๖) สุจิตต์ วงษ์เทศ สื่อความคิดและปรากฏการณ์ทางด้านนิสิต นักศึกษา โดยใช้กลวิธีการพาดพิงเรื่องราว หรือข้อความจากวรรณคดีโบราณเรื่องขุนช้างขุนแผนมาเป็นสื่อแสดงเรื่องราว

การนำวรรณคดีโบราณมาพาดพิงโดยเฉพาะจากเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนช่วยเสริมความหมายของ “สาร” ที่ต้องการสื่ออย่างมีพลัง นอกจากการพาดพิงเพื่อสื่อแสดงสารแล้วโดยเฉพาะการเป็นตัวแทนสังคมไทย เป็นภาพสุนทรียะแห่งอดีตที่มีความงดงาม ความละเอียดละไมของอดีตมาเป็น “สาร” วิพากษ์วิจารณ์สังคมร่วมสมัย และยังเพื่อสื่อแสดงความประณีตไพจิตรไพเราะงดงามของบทประพันธ์

วรรณคดีโบราณที่กวีสมัยใหม่นำมาใช้เป็นเครื่องมือเชิงกลศิลป์นั้นนับว่ามีความสำคัญทั้งในเชิงกลวิธีและการสื่อความคิด นับเป็นการสืบสรรค์ที่ทำให้วรรณคดีโบราณมีชีวิตอยู่ในบริบทของสังคมร่วมสมัย วรรณคดีโบราณจึงเป็นสมบัติทางวรรณศิลป์ที่มีพลวัตหรือเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

การสืบสรรคกวีนิพนธ์พื้นบ้าน

กวีไทยรุ่นหลังในปัจจุบันได้นำเพลงพื้นบ้านมาสืบสรรค ซึ่งไม่ใช่แต่เพียงการนำรูปแบบของเพลงพื้นบ้านมาใช้เป็นฉันทลักษณ์ในกวีนิพนธ์ หากยังมีการปรับเปลี่ยนหรือดัดแปลงเนื้อหาเพื่อใช้เป็นสื่อแสดงความคิดที่มีต่อสังคมร่วมสมัยโดยปรากฏเด่นชัดในผลงานกวีนิพนธ์ขนาดสั้นของครูเทพหรือเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนเนื้อหาของเพลงพื้นบ้านโดยปรับเนื้อหาอันสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติของเพลงพื้นบ้านเป็นสื่อแสดงสารที่เกี่ยวกับปัญหาในชีวิตและวิพากษ์วิจารณ์สังคม

ตรีศิลป์ บุญขจร (๒๕๕๕, น. ๑๘๗) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของเพลงพื้นบ้านกับร้อยกรองสมัยใหม่หรือกวีนิพนธ์ไทยสมัยใหม่ว่ามีความสัมพันธ์กันในลักษณะมีอิทธิพลต่อกันและกัน โดยได้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของเพลงพื้นบ้านไทยไว้ ดังนี้

เพลงพื้นบ้านไทยมีความเรียบง่ายเป็นลักษณะเด่นเช่นเดียวกับเพลงพื้นบ้านของชาติอื่นๆ ความเรียบง่ายดังกล่าวจะเห็นได้จากการใช้คำ มักใช้ภาษาพูด ฟังเข้าใจง่าย ไม่ใช้ศัพท์สูงอย่างวรรณกรรมลายลักษณ์ ลีลาการร้องและการเล่นเรียบง่าย เครื่องดนตรีประกอบการเล่นมีน้อยชิ้น หรืออาจไม่ต้องใช้เครื่องดนตรีเลย มีเพียงจังหวะจากการปรบมือเท่านั้นก็ได้

ด้านฉันทลักษณ์ ตำราฉันทลักษณ์เล่มต่างๆ เรียกชื่อเพลงพื้นเมืองต่างกันไป เช่น พระยาอุปกิตศิลปสาร จัดฉันทลักษณ์เพลงพื้นบ้านเป็นพวกหนึ่งต่างหากจากกาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ และร่าย โดยจัดเป็นหมวดคำเพลงต่างๆ ซึ่งแยกเป็น ๒ ประเภท คือ เพลงร้องกลอนสดถือเอาทำนองที่ร้องเป็นเรื่องสำคัญ และเพลง

การสืบสรรค์ในกวีนิพนธ์ไทย

The Creative Perpetuation in Thai Poetry

แนวคิดเรื่องการสืบสรรค์กับการศึกษากวีนิพนธ์ไทย เป็นอีกแนวทางหนึ่งในการศึกษาวิจัยกวีนิพนธ์ของไทย ทั้งในแง่ของรูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีทางวรรณศิลป์ การทำความเข้าใจแนวคิดนี้จะยังประโยชน์ต่อการศึกษา และการเขียนประวัติกวีนิพนธ์ไทยที่เชื่อมโยงเป็นสายธารต่อเนื่อง ตั้งแต่อดีตจวบจนกระทั่งปัจจุบัน และแนวคิดนี้จะยังสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้สร้างงาน ซึ่งสามารถปรับปรนและปรับใช้ในมิติที่ลึกซึ้ง และซับซ้อนได้อย่างต่อเนื่องและหลากหลาย

นิตยา แก้วคัลณา

รองศาสตราจารย์

ภาควิชาภาษาไทยและภาษาวัฒนธรรมตะวันออก

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

<http://www.thammasatpress.tu.ac.th>

ISBN 978-616-314-404-1

9 786163 144041

ราคา 249 บาท

หมวดวรรณกรรม